International Scientific and Practical Conference Samarkand Institute of Economics and Service

Vol. 1 Issue 1 | pp. 487-489 **| ISSN:** XXXX-XXXX

Available online @ https://globalconf.net/index.php/samisi

Article

Markaziy Osiyoda Suv Va Yer Resurslaridan Oqilona Foydalanishning Tarixiy Tajribasi Va Zamonaviy Yashil Iqtisodiyot Tamoyillari

Toliboyeva Nodira Odiljonovna

1. O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti, dotsent, tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

*Correspondence: n.toliboyeva@uzswlu.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada barqaror iqtisodiy rivojlanish va yashil iqtisodiyot tamoyillariga o‘tish sharoitida Markaziy Osiyo, xususan O‘zbekistonda suv va yer resurslaridan oqilona foydalanishning ko‘p asrlik tarixiy tajribasi tahlil qilingan. Tadqiqotda an’anaviy sug‘orish madaniyati, miroblik instituti va tabiatni asrash qadriyatlarining zamonaviy ekologik-iqtisodiy siyosat hamda Yevropa Ittifoqi va O‘zbekistonning resurs tejovchi islohotlari bilan o‘zaro uyg‘unligi ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, tarixiy tajriba, suv va yer resurslari, miroblik an’anasi, resurs tejamkorligi, Yevropa Ittifoqi, O‘zbekiston.

Citation: Odiljonovna, T. N. Markaziy Osiyoda Suv Va Yer Resurslaridan Oqilona Foydalanishning Tarixiy Tajribasi Va Zamonaviy Yashil Iqtisodiyot Tamoyillari. International Scientific and Practical Conference Samarkand Institute of Economics and Service 2026, 1(1), 487-489.

Received: 22th Aug 2026
Revised: 26th Sept 2026
Accepted: 28th Oct 2026
Published: 23th Nov 2026

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. Kirish

Zamonaviy dunyoda iqlim o‘zgarishi, chuchuk suv taqchilligi va yerlarning degradatsiyaga uchrashi sharoitida barqaror iqtisodiy rivojlanish modeliga, ya’ni “yashil iqtisodiyot” tamoyillariga o‘tish global kun tartibining markaziy masalasiga aylandi. Bugungi kunda ham Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida, ham O‘zbekistonda iqtisodiy siyosatning transformatsiyasi tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, energiya va suv tejamkorligini oshirish hamda ekologik muvozanatni tiklashga qaratilgan. Shu bilan birga, tarixiy-gumanitar nuqtai nazardan qaralganda, resurs tejamkorligi va tabiatga ehtiyotkor munosabatda bo‘lish g‘oyasi Markaziy Osiyo xalqlari uchun mutlaqo yangi hodisa emas – balki ko‘p asrlik sivilizatsion va xo‘jalik tajribasining uzviy davomidir.

2. Markaziy Osiyoda suv va yer resurslarini boshqarishning tarixiy an’analari

Markaziy Osiyo qadimdan sug‘orma dehqonchilik madaniyati yuksak rivojlangan mintaqa bo‘lib, bu yerda suv va yer eng qimmatli hayotiy hamda iqtisodiy resurs sifatida qadrlangan. O‘zbekiston tarixida Farg‘ona vodiysi, Zarafshon vohasi, Xorazm va Surxon vohalarida barpo etilgan murakkab kanallar, ariq-zovurlar, korizlar va suv taqsimlash inshootlari nafaqat muhandislik mahorati namunasi, balki puxta o‘ylangan ijtimoiy-iqtisodiy boshqaruv tizimining mahsuli edi [1, B. 142].

Tarixiy manbalar shuni ko‘rsatadiki, o‘lkada suv taqsimoti qat’iy jamoatchilik nazorati va adolat mezonlari asosida tashkil etilgan. Xususan, “miroblik” instituti suv resurslarini ekin maydonlari va aholi ehtiyojlariga qarab aniq o‘lchovlar asosida taqsimlash, sug‘orish tarmoqlarini tozalash (hashar yo‘li bilan) hamda suv isrofgarchiligining oldini olish vazifalarini bajargan [2, B. 88]. Xalq ongida suvni

ifloslantirmaslik va behuda oqizmaslik nafaqat xo‘jalik qoidasi, balki yuksak axloqiy-ma’naviy burch sifatida shakllangan. Bu esa zamonaviy yashil iqtisodiyotning asosiy talabi bo‘lgan “resurslardan mas’uliyatli foydalanish” tamoyilining tarixiy poydevori bo‘lib xizmat qiladi.

XX asrda mintaqada amalga oshirilgan yirik ekstensiv o‘zlashtirish siyosati – yangi yerlarni jadal o‘zlashtirish va monokultura ustuvorligi – afsuski, ko‘p asrlik an’anaviy ekologik muvozanatga jiddiy zarar yetkazdi hamda Orol fojiasi kabi og‘ir ekologik-iqtisodiy oqibatlarga olib keldi. Ushbu tarixiy saboq tabiiy resurslar imkoniyatlarini hisobga olmasdan yuritilgan iqtisodiy siyosat uzoq muddatli istiqbolda o‘zini oqlamasligini yaqqol ko‘rsatdi.

3. Zamonaviy yashil transformatsiya: Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston tajribasi

Bugungi kunda O‘zbekistonda iqtisodiy siyosatning yashil rivojlanish modeliga transformatsiya qilinishi aynan o‘sha tarixiy saboqlar va global ekologik chaqiriqlarga javob sifatida namoyon bo‘lmoqda. O‘zbekiston Respublikasining “2019–2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi” hamda “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida suv va yer resurslarini tejash, tomchilatib va yomg‘irlatib sug‘orish texnologiyalarini keng joriy etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushini oshirish hamda Orolbo‘yi mintaqasini ekologik innovatsiyalar hududiga aylantirish ustuvor vazifalar etib belgilangan [3, 4].

Bu borada Yevropa Ittifoqining “Yevropa yashil kelishuvi” (European Green Deal) doirasidagi tajribasi ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega [5]. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida suv resurslarini integratsiyalashgan holda boshqarish, tuproq unumdorligini saqlash va aylanma (sirkulyar) iqtisodiyot mexanizmlarini qonunchilik va iqtisodiy rag‘batlar orqali qo‘llab-quvvatlash tizimi yo‘lga qo‘yilgan. Yevropa tajribasining ilg‘or texnologik va huquqiy yechimlarini O‘zbekistonning tarixiy-madaniy resurs tejamkorligi an’analari bilan uyg‘unlashtirish yashil islohotlarning ijtimoiy samaradorligini yanada oshiradi.

1-jadval. Resurs tejamkorligining tarixiy tajribasi va zamonaviy yashil iqtisodiyot yondashuvlari

Mezonlar	Markaziy Osiyo tarixiy tajribasi	Zamonaviy yashil iqtisodiyot (YI va O‘zbekiston)
Suv taqsimoti	Miroblik instituti, adolatli navbat va jamoatchilik nazorati	Raqamli suv hisobi, tomchilatib sug‘orish, bozor va tarif mexanizmlari
Yer va ekologiya	Almashlab ekish, ariq-zovur tizimi, tabiatni muqaddas bilish	Tuproq degradatsiyasiga qarshi kurash, organik va yashil agrotexnologiyalar
Ijtimoiy asos	Hashar an’anasi, axloqiy-ma’naviy tarbiya va isrofni qoralash	Ekologik ta’lim, yashil moliyalashtirish va xalqaro ekologik standartlar

4. Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish va iqtisodiy siyosatning barqaror rivojlanish modeliga transformatsiya qilinishi nafaqat zamonaviy iqtisodiy va texnologik zarurat, balki xalqimizning ko‘p asrlik tabiatni asrash va suv-yer resurslaridan oqilona foydalanish madaniyatiga qaytish jarayonidir. Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, har qanday iqtisodiy islohot jamiyatning ma’naviy-madaniy qadriyatlari va ekologik ongiga tayangan taqdirdagina barqaror natija beradi. Shu bois Yevropa Ittifoqining zamonaviy yashil texnologiyalari va institutsional mexanizmlarini Markaziy Osiyoning an’anaviy resurs tejamkorligi tajribasi bilan uyg‘unlashtirish barqaror taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Muhammadjonov A. R. Quyi Zarafshon vodiysining sug‘orilish tarixi (Qadimgi davrdan to XX asr boshlarigacha). – Toshkent: Fan, 1972. – 324 b.
2. Bartold V. V. К истории орошения Туркестана // Сочинения. Том III. – Москва: Наука, 1965. – С. 97–233.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktyabrdagi PQ–4477-son “2019–2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF–158-son “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.
5. European Commission. The European Green Deal. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels, 2019.